

РОЛЬ ТНК В РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ВИРОБНИЦТВА

На початку XXI століття у світі налічувалося приблизно 70 тис. ТНК і 850 тис. їх філій. П'ять країн- Німеччина, Японія, США, Велика Британія, Франція були районами базування для половини материнських транснаціональних корпорацій промислово розвинутих країн. На ці країни припадало також 2/3 сукупного вивозу прямих іноземних інвестицій. Сьогодні ТНК контролюють більше половини світового промислового виробництва, близько 2/3 світової торгівлі, 4/5 кількості патентів і ліцензій на нову техніку, технології та ноу-хау [1-2]. За статистичними даними в 2016 році до переліку найбільших компаній світу, які визначаються на основі композитивного рахунку таких рівнозважених критеріїв, як обсяг продажу, прибуток, активи та ринкова вартість, потрапили компанії із 63 країн. Уперше рейтинг очолили китайські банки [3]. Аналіз статистичної інформації, представленої в міжнародних базах даних, дає змогу виявити розподіл ТОП-2000 ТНК у світі. Українські компанії у даному списку не представлені.

Підтримуючи оборот капіталів, людей і технологій, ТНК значною мірою сприяють економічному зростанню і розвитку приймаючих національних економік, включаючи: зменшення гостроти валютного дефіциту, пов'язаного з імпортом, що означає перенесення в інші країни хоча б частини виробництва, продукцію котрого вони досі імпортували, підвищення культури ведення бізнесу та споживання товарів і послуг згідно з міжнародними стандартами, забезпечення додаткових робочих місць місцевому населенню, що особливо важливо для країн, де прихід трудомістких потужностей дасть можливість використовувати переважно фізичну, а не машинну працю.

Водночас ТНК намагаються отримати прибутки за рахунок ренти і монополістичних переваг у певних країнах, інколи навіть використовуючи бюджетні кошти держав свого походження для експансії. Їм дуже важливим є доступ до сировинних ресурсів і транспортних систем приймаючої країни. Країни, що розвиваються, відрізняються від розвинених нездатністю повністю отримувати ренту від користувачів їхніми природними ресурсами. Дохід акумулюють ТНК інших країн, а вони залишаються бідними й відсталими.

Суттєвий вплив на розвиток національних економік має рух прямих іноземних інвестицій. Так, глобальні потоки ПІІ у 2015 р. зросли на 38%, до 1,76 трлн. дол., і досягли свого найвищого рівня порівняно з 2007 р. У 2016 р. потоки ПІІ скоротилися на 10-15%, що відображає нестабільність світової економіки, неврівноваженість сукупного попиту, непослідовність політики щодо припинення податкових інверсійних угод і різкий спад у ТНК прибутку [4; 6-7].

Основними галузями діяльності ТНК на 2016 рік є: банківська справа (279 ТНК); електроенергетика (85 ТНК); нерухомість (83 ТНК); інвестиційні послуги (80 ТНК); видобування нафти і газу (79 ТНК); хімічна промисловість (59 ТНК); телекомунікації (58 ТНК), будівельні послуги (50 ТНК), страхування (46 ТНК) та фармацевтика (45 ТНК). На ці галузі припадає 43,2% ТНК [4]. Отримана інформація значно розширює уяву про сфери домінування ТНК на світовому ринку, адже в більшості публікацій зазначено про пріоритетність вкладання коштів в електронну та автомобілебудівну, хімічну та фармацевтичну, а також харчову промисловість.

Внесок зарубіжних філій транснаціональних підприємств у державні бюджети країн, що розвиваються, становить приблизно 730 млрд дол. на рік. У середньому це близько 23% від загальної суми платежів, що вносяться корпоративним сектором, і 10% від загального обсягу бюджетних надходжень [5].

Активність ТНК та приплив ПІІ в Україну значно поступається іншим країнам Східної Європи, СНД. Але Україна залишається привабливою для діяльності ТНК. Так, глобальними компаніями привабливими визначено такі сектори економіки регіонів України, як виробництво тютюнових виробів: ТНК Japan Tobacco International, Imperial

Tabacco Group, Philip Morris, B.A.T. По-друге, пиво, безалкогольні напої: ТНК Coca-Cola, Pepsi, Orangina Group. По третє- переробка олійних та зернових культур: компанії Bunge, переробка молока: ТНК Groupe Lactalis, Bel Group, Danone, Юнімілк, а також виробництво концентрованих харчових продуктів: ТНК Nestle, виробництво продуктів побутової хімії та парфумерії: ТНК Procter&Gamble.

Таблиця 1

Позитивні та негативні наслідки діяльності ТНК у приймаючій країні

Позитивні	Негативні
<ul style="list-style-type: none"> – Відкриваючи філії, представництва в третіх країнах, ТНК створюють робочі місця для місцевого населення, що призводить до підвищення добробуту нації, купівельної спроможності, а це збільшує попит на товари та послуги на місцевому ринку і, в кінцевому рахунку, стимулює розвиток економіки країни; – ТНК використовують частину коштів на проведення науково-технічних розробок і, згодом, впроваджують передові технології і нові методи роботи у виробництво; – ТНК створюють конкурентне середовище в приймаючій країні, спонукаючи місцеві підприємства підвищувати ефективність виробництва, шляхом зниження витрат, заміни застарілих методів управління та маркетингу; – ТНК беруть активну участь у розвитку інфраструктури країни, тому що для ведення господарської діяльності потрібні водопостачання, електропостачання, транспортна інфраструктура; – Діяльність ТНК на території тієї чи іншої країни підпорядковується національному законодавству, невід'ємною частиною якого є сплата податків і зборів до бюджету країни. За допомогою податкового механізму ТНК поповнюють бюджети приймаючих країн та збільшують їх державні доходи. 	<ul style="list-style-type: none"> – Небезпека перетворення приймаючої країни на місце накопичення застарілих і екологічно небезпечних технологій; – Захоплення іноземними фірмами найбільш розвинених і перспективних сегментів промислового виробництва і науково-дослідних структур приймаючої країни; – Можливість нав'язування компаніям приймаючої країни неперспективних напрямків у системі поділу праці в рамках транснаціональних корпорацій; – Експлуатація дешевої робочої сили без забезпечення належних умов праці; – Виведення доходів в країні з низьким рівнем оподаткування (офшорні зони) з метою ухиляння від сплати податків в приймаючій країні; – Політичний тиск керівників філій ТНК на правлячі кола приймаючої країни; – Використання трансфертного ціноутворення транснаціональними корпораціями з метою зменшення податкового тягаря; – Використання могутності ТНК для витіснення конкурентів з галузі і встановлення монополії.

Джерело: складено автором.

ТНК займають головне місце у структурі світової економіки, їх зростання зумовлено головним чином завдяки глобальним потокам прямих іноземних інвестицій. Згідно статистичних даних частка транснаціональних підприємств, що збільшили ПІІ протягом 2014-2016 років, зростає з 24% до 32%.

Операції в сфері транскордонних ПІІ також виявили тенденцію до зростання в 2016 році. Однак, майбутньому очікуваному пошквалюванню може зашкодити низка економічних і політичних факторів: невизначеність, що зберігається в Єврозоні, можливі наслідки геополітичної напруженості і хронічна нестійкість у країнах з трансформаційною економікою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Павленко І.І. Міжнародна торгівля та інвестиції: навч. посіб./ І.І. Павленко, О.В. Варяниченко, Н.А. Навроцька. — К.: Центр учбової літератури, 2012.

2. Інноваційна діяльність ТНК та її роль у розвитку світової економіки. / Л.І. Аджадж, І.А. Ломачинська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія міжнародні економічні відносини і світове господарство. – 2016. – вип.. 7, частина 2. – С. 74-78.
3. Forbes. The World's Biggest Public Companies 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.forbes.com/global2000/>.
4. World Investment Report 2016 – Investor Nationality: Policy Challenges. – UNCTAD, United Nations. Geneva, 2016
5. Мекшун П.В. Позитивні риси та загрози транснаціоналізації економіки України / П.В. Мекшун // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 10. – С. 84–88.
6. Fortune / Annual ranking of the world's largest corporations 2014 / Global 500. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fortune.com/global500/>.
7. The World's Most Innovative Companies / Forbes, 2015. [Електронний ресурс].–Режим доступу:– <http://www.forbes.com/innovative-companies/list/>